

Kto zabil Kitty Genovese? alebo možnosť nových komunikačných médií korigovať mýty v spoločenských vedách

Radomír Masaryk

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
dzimejl@gmail.com

Príspevok analyzuje známy prípad vraždy Kitty Genovese a reflexiu tohto príbehu vo forme didaktickej ilustrácie „efektu prizerajúceho sa“ v rôznych učebniciach sociálnej psychológie. Porovnáva „prerozprávané“ verzie tohto príbehu s dobovými dokumentmi. Príspevok poukazuje na možnosti nových komunikačných médií korigovať zažitú a petrifikovanú mýty v spoločenských vedách, ktoré sú prítomné v mnohých učebniciach a ktoré si často odovzdávame z generácie na generáciu bez snahy o verifikáciu.

Kľúčové slová: Kitty Genovese, efekt prizerajúceho sa, mýtus, história sociálnej psychológie

1. Úvod

Vo svojom klasickom texte *Sociálna konštrukcia reality* postulovali Peter L. Berger a Thomas Luckmann (1966/1999) myšlienku, že všetko poznanie, vrátane najzákladnejšieho poznania vychádzajúceho z poznania každodennej reality prostredníctvom „zdravého rozumu“, a poznania, ktoré považujeme za samozrejme, vychádza zo sociálnych interakcií. Gergen (1992/2003) myšlienku posúva ďalej; uvažuje o pravidlách „dobrého naratíva“ a tvrdí, že vedecké poznanie nevyhnutne vnímame cez prizmu naratívnych požiadaviek. Tvrdí, že „ak musí byť história rozprávaná ako príbeh a existujú určité požiadavky na správny spôsob rozprávania príbehov, tak historické výpovede nemôžu byť nikdy objektívne“ (s. 60).

Túto tézu môžeme vnímať v dvoch rovinách. Prvou je epistemologický problém prerozprávania príbehov do podoby, v ktorej slúžia ako didaktický náčrt určitého sociálneho fenoménu – čo v sebe nevyhnutne implicitne zahŕňa istý element statickosti či univerzálnosti takto postulovaného fenoménu. Avšak aj v prípade, ak by sme túto rovinu ignorovali a zotrvali pri princípoch hypoteticko-deduktívneho prístupu k získavaniu poznania v spoločenských vedách, ostáva aktuálnou druhá otázka – nakoľko sa príbehy prerozprávané v učebniciach spoločenských vied (v našom konkrétnom prípade v učebniciach sociálnej psychológie) vzdiaľujú od historických záznamov danej udalosti.

V tomto texte sa bližšie pozrieme na príbeh Kitty Genovese, ktorý je možné nájsť vo väčšine základných príručiek sociálnej psychológie, s cieľom kriticky preskúmať niektoré aspekty prezentovania tohto príbehu.

2. Príbeh Kitty Genovese

Nasleduje popis prípadu tak, ako ho dokumentujú citované historické zdroje – niekedy sa rôzne verzie mierne líšia, pokúsil som sa však vypracovať verziu s využitím informácií, na ktorých sa zhoduje väčšina zdrojov (Gado, 2005; De May, 2006; Gansberg, 1964; Rosenthal, 1964). Základným zdrojom je štúdia, ktorú vypracoval Joseph De May Jr. (2006), právnik žijúci v oblasti, kde sa celá udalosť odohrala. De May využil hlavne pôvodné dokumenty, ako sú prepisy výpovedí svedkov pred súdom.

Catherine Susan Genovese, prezývaná Kitty, sa narodila v roku 1935. Pracovala ako manažérka baru Ev's 11th Hour na Jamaica Avenue vo štvrti Queens mesta New York City. Bývala na adrese 82–70 Austin St. v oblasti nazývanej Kew Gardens, tiež vo štvrti Queens. Žila so svojou priateľkou Mary Ann Zielonko – lesbická orientácia Kitty však s najvyššou pravdepodobnosťou nehrala pri vražde absolútne žiadnu úlohu.

Vražda Kitty Genovese sa odohrala 13. marca 1964, Kitty mala v tom čase 28 rokov. Vrah zaútočil približne v čase medzi 3:15 – 3:20 hodinou nad ránom. Kitty sa vracala z práce; zaparkovala svoj červený Fiat na parkovisku pri železničnej stanici a kráčala k svojmu bytu. Keď zistila, že ju niekto sleduje, zamierila nie k bráne svojho vchodu, ale k blízkeму baru, ktorý mal byť ešte otvorený – v tú noc však na jej veľkú smolu zavreli predčasne. Neznámy muž ju medzitým dobehol, chytil a dvakrát pichol nožom. Kitty začala kričať a sused Robert Mozer zakričal z okna na násilníka, aby ju pustil. Násilník ušiel – ale len preto, že si uvedomil, že jeho auto je zaparkované na viditeľnom mieste. Auto preparkoval – Kitty zatiaľ obišla dom a vošla do brány vedľa jej vlastného vchodu, ktorá bola bližšie ako jej vchod. Zhruba po 10 minútach sa vrah vrátil, našiel ju, opäť ju bodol nožom, pokúsil sa ju znásilniť, ukradol jej 49 dolárov, zasadil smrteľnú ranu a ušiel.

O 3:50 prijala polícia volanie od suseda Karla Rossa – predtým však volal inému človeku, aby sa poradil, keďže bol veľmi opitý a obával sa kontaktu s políciou. Historické pramene uvádzajú, že je možné, že na políciu volali ďalší ľudia ešte predtým. Záchranka prišla za 2 – 3 minúty, Kitty zomrela v sanitke. Útočník zasadil 17 rán, celý útok trval 32 minút. Neskoršie vyšetrovanie ukázalo, že minimálne 38 ľudí mohlo čast' útoku na Kitty Genovese zachytiť – či už počuli výkriky, alebo čast' deja videli.

Vrah Kitty Genovese sa volá Winston Moseley a v čase vraždy bol rovnako starý ako ona. Polícia ho zatkla krátko po útoku (19. marca 1964); pri vyšetrovaní sa zistilo, že okrem Kitty zabil dve ďalšie ženy, niekoľko ďalších žien prepadol a znásilnil. Podľa psychiatra mal nekrofilné sklony. V tú noc blúdnil mestom s cieľom „zabiť nejakú ženu“, Kitty bola teda úplne náhodná obeť, ktorá sa jednoducho ocitla na zlom mieste v zlý čas. Moseley bol odsúdený na trest smrti, ktorý bol neskôr zmiernený na doživotie. V roku 1968 sa pokúsil o útek; počas úteku zajaľ 5 rukojemníkov a znásilnil ženu pred očami jej manžela. Vo väzení študoval, písal články do novin a získal titul bakalára sociológie. Súd pravidelne zamietal jeho žiadosti o podmienené prepustenie – naposledy 3. 2. 2006, ďalšiu možnosť požiadať o prepustenie bude mať v januári 2008. Aktuálne informácie o stave väzňa Moseleyho sú k dispozícii na stránke <http://nysdocslookup.docs.state.ny.us/>.

3. Prečo nikto nezasiahol?

V sociálnej psychológii sa prípad Kitty Genovese spomína hlavne v súvislosti s efektom *prizerajúceho sa* (Bystander Effect), *apatiou prizerajúceho sa* (Bystander Apathy) či *nereagujúceho prizerajúceho sa* (Unresponsive Bystander) (Latané, Darley, 1970). Niekedy sa však koncept s rovnakým obsahom uvádza v anglickej písanej literatúre aj pod označením Genovese Syndrome, Genovese Effect, Bystander Intervention (Wikipedia, 2006). Ďalšou skupinou konceptov, ktoré niektorí autori ilustrujú prípadom Kitty, sú koncepty ako sociálne zaháľanie (Social Loafing). Treťou skupinou bývajú časti venované prosociálnemu správaniu. Prípad vraždy Kitty Genovese je možné nájsť aj v súvislosti s konceptom rozdelenia zodpovednosti (Diffusion of Responsibility) či deindividuácie (Festinger, Pepitone, Newcomb, 1952).

Prípad Kitty Genovese sa okrem toho stal populárnou kazuistikou pri štúdiu kriminalistiky a práva (napr. Gado, 2005), inšpiroval reformu systému krízových volaní na policajné stanice v New Yorku (predtým neexistoval jednotný systém) a v niektorých štátoch USA viedol k prijatiu zákonov o povinnosti poskytnúť prvú pomoc. Kitty Genovese prenikla aj do oblasti kultúry – zmienku o jej prípade je možné nájsť v textoch popových piesní, stala sa námetom na muzikál, vražda inšpirovala napísanie divadelnej hry v Austrálii aj scenár na film s názvom Death Scream (Wikipedia, 2006).

Po vražde si médiá a neskôr výskumníci kládli otázku, prečo nikto nezasiahol. Námetom bol hlavne článok v New York Times (Gansberg, 1964), ktorý vyšiel krátko po vražde a informoval o apatii slušných občanov tvárou v tvár vražde. Tento článok uvádza slávny údaj 38, ktoré ovláda pravdepodobne každý prednášateľ úvodu do sociálnej psychológie. Mnohí autori tento údaj citujú ako nespochybniteľnú autoritu – ide pritom o informáciu z novinového článku, ktorý pracuje s číslami pomerne voľne. V texte síce hovorí o 38 svedkoch, ktorí sledovali vraždu Kitty Genovese, titulok článku však znie „37 Who Saw Murder Didn't Call the Police“.

Gansbergov (1964) článok vyvoláva dojem, že počas vraždy týchto 38 ľudí stálo v okne a cynicky sledovalo, ako neznámy chlapík vraždí nevinnú mladú ženu – nielen to, ale nechali ho, aby sa dvakrát vrátil a v prerušenom akte pokračoval: „*Tridsaťosem ctihodných a zákony dodržiavajúcich občanov štvrti Queens viac ako polhodinu sledovalo vraha, ktorý v Kew Gardens vyčíhal a zabil ženu – pričom zaútočil trikrát za sebou. Dvakrát ho vyrušil a vystrašili hlasy týchto ľudí a rozsvietené svetlá v ich spálňach. Vždy sa však vrátil, svoju obeť vyhladal a pokračoval v zasadzovaní bodných rán. Žiadna osoba počas útoku neprivolala políciu; jeden svedok zavolať, až keď bola žena mŕtva.*“ Ako si ukážeme v samostatnej časti, túto verziu celej udalosti preberajú aj viaceré učebnice sociálnej psychológie.

De May (2006) uvádza rôzne tradičné dôvody a vysvetlenia, prečo ľudia počas vraždy nezasiahli:

- ľudia si mysleli, že ide o hádku milencov;
- neboli si istí, čo sa skutočne stalo;
- ľudia boli unavení a rozospatí;
- ľudia si mysleli, že už minimálne niekoľko desiatok iných ľudí muselo volať políciu;

- Ľudia sa báli, že im policajti budú nadávať (čo podľa dobových informácií mohla byť veľmi reálna obava a volania z dôvodu výtržností na ulici považovali policajti za otravovanie – dokonca o nich nevedli ani evidenciu);
- Ľudia boli tak vystrašení, že nedokázali hovoriť (konkrétne problém jednej zo svedkýň, ktorá sa údajne pokúšala telefonovať na políciu, ale z úst jej od šoku nevyšiel ani hlások);
- „zavolať políciu“ nebolo vždy také jednoduché ako dnes; volanie na jednotné číslo 911 sa v USA zaviedlo až neskôr a v roku 1964 si musel človek vyhľadať číslo príslušného policajného okrsku.

DeMay (2006) však tvrdí, že už prvý odstavec článku obsahuje 6 chýb - spomínaní 38 Ľudia neboli očiti svedkovia; len 3 Ľudia videli samotný útok bodnou zbraňou; políciu privolať svedok hneď po prvom útoku; nikto nevidel celú vraždu, každý videl len niekoľko okamihov; vrah útočil len dvakrát, nie trikrát (pričom druhý útok v chodbe mohol vidieť len jeden svedok); a keď jeden zo svedkov zavolať políciu, Kitty ešte žila. DeMay vo svojom texte pokračuje v poukazovaní na rozpory medzi článkom a originálnymi dokumentmi, pričom argumentuje hlavne záznamami z trestného stíhania Winstona Moseleyho a zo súdneho procesu; tieto dokumenty sú voľne prístupné online a DeMayove tvrdenia je preto možné veľmi ľahko overiť. DeMay predovšetkým tvrdí, že prítomnosť 38 svedkov neznamena, že 38 ľudí stálo v okne a sledovalo priebeh vraždy; každý z nich videl len časť celého útoku (napríklad videli, že sa muž vrhol po žene; žena však neskôr vstala a odišla po vlastných), alebo dokonca len počuli hlasy a nič nevideli. Finálnu (a fatálnu) fázu útoku väčšina svedkov nevidela. DeMay tvrdí, že „nič z toho, čo som o prípade čítal ma nepresvedčilo, že svedkovia sa v tú noc vedome správali indiferentne či apaticky. Uprostred noci sa strhli zo spánku (rozhodovacie a pozorovacie schopnosti nie sú v tomto stave u nikoho stopercentné) v dôsledku situácie, ktorú nevideli v celku a na ktorú neboli pripravení.“ Vo svojej analýze tvrdí, že len 7 z 38 svedkov mohlo predpokladať, že sa na ulici deje „niečo vážnejšie ako šarvátka štamgastov blízkej krčmy Old Bailey“.

Podobne, Milgram a Hollander (1964) hovoria o efekte nepravdepodobnosti: „*Inkongruencia, číra nepravdepodobnosť tejto udalosti viedla mnohých k odmietnutiu najextrémnejšej interpretácie: že za ich oknami niekto vraždí mladú ženu. O čo pravdepodobnejšia – nehovoriac o tom, že upokojujúcejšia – bola interpretácia, že ulicou prechádza skupinka v nálade, že sa hádajú dvaja milenci, alebo že si nejakí mladíci robia kruté žarty.*“

Takáto interpretácia je v priamom rozpore s klasickou interpretáciou cez koncept „efektu prizerajúceho sa“. Keď sa pozrieme na podrobnejšie informácie o celom prípade, zdá sa, že nie je možné hovoriť o apatii či o rozdelení zodpovednosti. U väčšiny z 38 svedkov však išlo skôr o ten problém, že informácie, ktoré mali k dispozícii ich v danej chvíli nepresvedčili o vážnosti situácie a o potrebe akokoľvek zasiahnuť.

4. Niekoľko otázok

V tejto súvislosti je zaujímavé položiť si otázku, vďaka čomu sa stal prípad Kitty Genovese takým slávnym. Z kriminalistického hľadiska išlo podľa dostupných informácií o pomerne rutinný prípad - aj

keď istú pozornosť vzbudil fakt, že vrah spáchal už niekoľko ďalších vražd predtým, a tým sa dá zaradiť k sériovým vrahom (Gado, 2005). Je pravdepodobné, že ak by nebolo článku v New York Times (Gansberg, 1964), tak by sa celý prípad nikdy takým známym nestal. V sociálnej psychológii si Kitty Genovese pravdepodobne zabezpečila miesto vďaka publikáciám Latané a Darleyho (1970), ktorí realizovali aj ďalšie známe následné experimenty.

Čím to je, že príbeh Kitty Genovese ľudí natoľko fascinuje? Je možné, že bez ohľadu na detaily nám verzia prerozprávaná Gansbergom (1964) jednoducho komunikuje príbeh – príbeh, ktorý má znaky klasickej tragédie a nesie v sebe základný naratívny motív boja dobra proti zlu (Kitty Genovese stelesňuje absolútnu nevinnosť, ničím sa neprevinila a nikomu neublížila, kým Winston Moseley je chladnokrvný a cynický zabijak). Navyše, ako sa vyjadril už Edgar Allan Poe (1846) vo svojej eseji rozoberajúcej legendárneho Havrana, smrť krásnej ženy je najpoetickejšou témou na svete.

V každom prípade sa z prípadu Kitty Genovese stal príbeh a ikona, ktorá didakticky ilustruje určité sociálno-psychologické koncepty. Analýza však prináša dve základné otázky. Prvou je otázka etiky – ak predpokladáme potrebu ilustrovať koncept vysvetľujúci ľudské správanie (v tomto prípade efekt prizerajúceho sa) konkrétnym príbehom, je opodstatnené, ak didaktickosť a ikonickosť príbehu dosahujeme za cenu závažného skreslenia okolností skutočného príbehu? Pripomínam, že niektorí aktéri príbehu ako príbuzní, priateľka či vrah Kitty Genovese podľa všetkého stále žijú. Druhá otázka, ktorú si v tejto súvislosti môžeme položiť mieri na širšie epistemologické základy sociálnej psychológie a znie, nakoľko je odôvodnené vytváranie a reflektovanie konceptov ako apatia prizerajúceho sa, ktoré vykresľujú ľudí v negatívnom svetle. Čo nás psychológov oprávňuje vykresľovať ľudí ako apatických či pasívnych? Autori vytvárajúci psychologické poznanie by podľa môjho názoru mali zvážiť aj širšie dôsledky svojej práce – postulovanie konštruktu ako je efekt prizerajúceho vykresľuje ľudí vo veľmi negatívnom svetle a zahŕňa predpoklad, že výskumník v oblasti psychológie má inherentné právo ľudí takto klasifikovať.

5. Kitty v učebniciach

V tejto časti sa pozrieme na to, ako prípad Kitty Genovese vykresľujú niektoré z najrozšírenejších učebníc sociálnej psychológie, ktoré sú používané na Slovensku a v Čechách. Výber nie je systematický – avšak veľmi podobné závery uvádzajú aj Manning, Collins a Levine (2006), ktorí zhodou okolností predniesli veľmi podobný článok o prípade Kitty Genovese v Osle dva týždne pred tým, ako som ja predniesol tento príspevok na konferencii v Olomouci - bez toho, aby sme o sebe vedeli. Desať anglicky písaných pregraduálnych učebníc, ktoré sú podľa autorov najrozšírenejšie v Spojenom kráľovstve, vraždu vykresľuje tak, že sa odohrala na ulici, že 38 ľudí sa na ňu pozeralo z okna, a nikto nezavolať políciu. Pri pohľade na štyri publikácie, v ktorých má podľa môjho názoru český a slovenský študent najväčšiu šancu prísť do kontaktu s popisom vraždy Kitty Genovese, vidíme, že o prípade referujú veľmi podobne:

Grahame Hill vykresľuje prípad tak, akoby Kitty Genovese bola 30 minút vraždená pred očami 38 ľudí: „*Sociální psychology pohnul ke zkoumání pomáhajícího chování případ Kitty Genovesové (ženy*

k smrti ubodané během 30 minut před zraky 38 nereagujících svědků).“ (Hill, 1998/2004, s. 87).

Učebnica editovaná kolektívom pod vedením Rity Atkinson uvádza, že 38 susedov počulo jej volanie o pomoc a nikto nezavolať políciu, čo je opäť v rozpore so známymi informáciami: „*V roce 1964 byla pozdě večer před svým domem v New Yorku napadena Kitty Genoveseová. Bránila se více než půl hodiny. Napadení skončilo její vraždou. Přinejmenším 38 sousedů slyšelo její volání o pomoc, ale nikdo jí nepřišel na pomoc. Dokonce nikdo ani nezavolať policii.*“ (Atkinson, 2003, s. 642 a 644).

Slaměník popisuje, ako sa 38 susedov po dobu 35 minút prizeralo z okien svojich bytov: „*Kitty Genoveseová se vracela kolem třetí hodiny po půlnoci domů z noční služby. Před jejím domem v jedné čtvrti New Yorku jí napadl muž a začal jí bodat nožem. Žena volala o pomoc, což vylekalo útočníka a ten utekl. Ale vrátil se a ženu ubodál. Následně se zjistilo, že nejméně 38 sousedů, probuzených křikem K. Genoveseové, přihlíželo po 35 min. z oken svých bytů útoku a stalo se tak jeho svědky. Nikdo však nepřispěchal na pomoc ani nezavolať policii. Na policii zavolať až po jejím skonání jeden muž, který však nejprve telefonoval svému příteli, zda je vůbec vhodné, aby policii zavolať.*“ (Slaměník, 1997, s. 348).

Podobne vykresľuje prípad aj Nakonečný: „*Podnětem pro výzkum prosociálního chování, resp. jeho aspektu poskytování pomoci osobám v nouzi byl případ vraždy Kitty Genovese, kterou pozorovalo 38 přítomných svědků, aniž by kdokoli z nich zasáhl.*“ (Nakonečný, 1999, s. 107).

6. Diskusia a záver

Príbeh Kitty Genovese bezpochyby ilustruje pozoruhodný sociálny fenomén. Väčšina autorov učebníc, ktorí o prípade referujú, však pravdepodobne vychádzala z novinového článku v New York Times alebo z iných sekundárnych prameňov či učebníc - ani jeden autor z výberu neuviedol, odkiaľ informácie o prípade čerpal.

Tento prípad má však pozitívnu stránku v tom, že ukazuje, ako nám nové komunikačné médiá umožňujú vyhľadávať primárne informácie a korigovať mýty v spoločenských vedách. Každý autor učebnice má v súčasnosti možnosť cez internet nahliadnuť do historických archívov, nájsť doslovné prepisy výpovedí obvineného a svedkov, vypočuť si rozhovory s aktérmi príbehu či komunikovať s obyvateľmi ulice, kde sa príbeh odohral.

Analýza príbehu Kitty Genovese vedie k otázke, koľko ďalších mýtov a skreslených príbehov koluje v základom súbore tradičného sociálno-psychologického či psychologického poznania. Príkladov podobných mýtov môžeme nájsť v literatúre niekoľko – či už ide o interpretácie Tripletových výskumov (Stainton-Rogers, 2003) misinterpretácie Milgramovho experimentu či Stanfordského väzenského experimentu, výskumy Margaret Mead, údajné tisíce názvov pre sneh u Eskimákov, podiel neverbálnej komunikácie v rámci ľudského dorozumievania sa a podobne.

V širšom pohľade však môžeme príbeh Kitty Genovese využiť aj ako ilustráciu podporujúcu snahu prehodnotiť klasický spôsob odovzdávania a produkovania poznania v spoločenských vedách. Kenneth Gergen (1973) vo svojom texte s názvom *Sociálna psychológia ako história* odsudzuje snahu vytvárať všeobecné zákony spoločenského správania a zavrhuje možnosť akumulovať poznanie o sociálnych interakciách spôsobom obvyklým v prírodných vedách. Príbeh Kitty Genovese môže byť vynikajúci argument pre požiadavku intenzívnejšej prítomnosti kritického myslenia v procese vytvárania a reifikácie konštruktov v spoločenských vedách.

Literatúra

ATKINSON, R. L. et al. 2003. *Psychologie*. Praha: Portál.

BERGER, P. L., LUCKMAN, T. 1966/1999. *Sociální konstrukce reality*. Praha: CDK.

DE MAY, J. 2006. *Kitty Genovese – What you think you know about the case might not be true*. New York: A Picture History of Kew Gardens [cit. 2006-08-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.oldkewgardens.com/ss-nytimes-3.html>>.

FESTINGER, L., PEPITONE, A., NEWCOMB T. 1952. Some consequences of deindividuation in a group. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 47, 382 – 389.

GADO, M. 2005. *A Cry In The Night: The Kitty Genovese Murder*. Crime Library [cit. 2006-08-20]. Dostupné z WWW: <http://www.crimelibrary.com/serial_killers/predators/kitty_genovese/1.html>.

GANSBERG, M. 1964. *37 Who Saw Murder Didn't Call the Police*. New York: New York Times, Mar 27, 1964. s. 1, 2, [cit. 2006-08-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.oldkewgardens.com/ss-nytimes-3.html>>.

GERGEN, K. 1973 Social Psychology as History. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 26, No. 2, 309-320.

GERGEN, K. 1992/2003. K postmodernej psychológii. *Biograf*, 31, 2003, s. 55-67.

HILL, G. 1998/2004. *Moderní psychologie*. Praha: Portál.

LATANE, B., DARLEY, J. 1970. *The unresponsive bystander: Why doesn't he help?* New York: Appleton – Century – Crofts.

LATANÉ, B., DARLEY, J. M. 1970. *The Unresponsive Bystander: Why Doesn't He Help?* New York: Appleton – Century – Crofts.

MANNING, R., COLLINS, A. F. & LEVINE, M. 2006. *Myth – making in texts: Social psychology, helping behaviour and the case of Kitty Genovese*. Paper to European Society for the History of the Human Sciences, Oslo, Norway, 9 – 12th August.

MILGRAM, S., HOLLANDER, P. 1964. The Murder They Heard. *The Nation*, June 15, 1964, Volume 198, No. 25.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

POE, E. A. The Philosophy of Composition. *Graham's Magazine*, April 1846, 163 – 167.

ROSENTHAL, A. M. 1964. *Thirty – Eight Witnesses: The Kitty Genovese Case*. Berkeley: University of California Press.

SLAMĚNÍK, I. 1997. Prosociální chování. In Výrost, J., Slaměník, I. (Eds.) *Sociální psychologie – sociálna psychológia*. Praha: ISV.

STAINTON-ROGERS, W. 2003. *Social Psychology – Experimental and Critical Approaches*. Maidenhead, PA: Open University Press.

Kitty Genovese. In Wikipedia [cit. 2006-08-20]. Dostupné z WWW:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Kitty_Genovese>.